

ÂYET 30

**Ve-iz kâle rabbuke lilmelâ-iketi innî câ'ilun
fi-l-ardi halîfe(ten)^(s) kâlû etec'alu fihâ men yufsidu
fihâ veyesfiku'd-dimâe ve nahnu nusebbihu bihamdike
venukaddisu lek(e)^(s) kâle innî a'lemu mâ lâ ta'lemûn(e)**

Bir zamanlar Rab'bin meleklerle:

**“Ben yeryüzünde bir halîfe yaratacağım (cağilün)”
demişti. “A!..Orada bozgunculuk yapacak ve kan
dökecek birisini mi yaratacaksın? Oysa biz seni överek
tesbih ediyor ve seni takdis ediyoruz” dediler.**

“Ben sizin bilmediklerinizi bilirim” dedi.

(Elmalılı Hamdi Yazır)

**Hatırla ki Rab'bin meleklerle: Ben yeryüzünde bir
halîfe yaratacağım, dedi. Onlar: Bizler hamdinle
seni tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde
fesad çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halîfe
kılıyorsun? dediler. Allah da onlara:
Sizin bilemeyeceğinizi herhalde ben bilirim, dedi.**

(Diyanet)

Hatırla ki Rab'bin meleklerle... dedi. İfâdenin orijinalinin ba-
şındaki “iz” edatı, ezelden ebede uzanan sonsuzluğa yöne-
lik bir işarettir. Buradaki “söyleme”, Allah'ın dilemesinin Âdem'i
yaratmaya taalluk etmesinin anlamının kutsî, ceberrûtî zatlara

ilka edilmesi anlamındadır. Bu ceberrûtî zatlardan maksat da yakınlaştırılmış (*mukarrebun*) melekler ve soyut ruhlar ile semavî nefslerden ibâret melekûtî zatlardır. Çünkü kevn (*oluş*) âleminde meydana gelen her şeyin, varoluştan önce ruh âleminde, önceliği bulunan fezâ âleminde, sonra levh-i mahfuz adı verilen ve âlemin kalbi konumunda olan kalp âleminde, sonra nefis âleminde, yani Kur'ân'da "dünya seması" adı verilen mahv ve ispat (silme ve yerinde bırakma) levhi dediğimiz nefis âleminde bir sûreti vardır. Nitekim, yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"Her şeyin hazineleri yalnız bizim yanımızdadır. Biz onu ancak belli bir ölçüyle indiririz." (Hicr, 21).

İşte *"Ben yeryüzünde bir halîfe yaratacağım."* sözünün anlamı budur. Şimdi sen kendini düşün, nefsini ibretle gözlemler. Çünkü senin kevn ve şehâdet âlemin olan organlarından sadır olan söz ve fiillerin her birinin, senin gaybının gaybî ötesindeki rûhunda, sonra gaybetinin gaybında, sonra en yakın gaybetin ve dünya seman olan nefsinde bir varlığı vardır. Ardından bunlar senin organlarında zuhur ederler. Âyette geçen "ceale" (*kıldı, yaptı*) fiili, aynı anlama gelen ibda ve tekvin kelimelerinden daha genel bir anlama sahiptir. Bu bağlamda yüce Allah, "inni halikun" (*ben halk edeceğim*) dememiştir. Çünkü insan, iki âlemin birleşimidir. Benim ahlâkımla ahlâklanana, Benim vasıflarımla nitelenen, Benim emrimi uygulayan, Benim mahlûkatımı yöneten, onların işlerini düzenleyen, onların düzenini koruyan, onları Bana itaat etmeye çağırana; Halîfe'dir.

Meleklerin *"Yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halîfe kılıyorsun?"* şeklindeki olumsuzlayıcı tavırlarına ve *"Bizler hamdinle seni tesbih edip dururken"* diyerek itiraz etmelerine ve kendilerinin bu göreve daha lâyıık olduklarını söylemelerine gelince; bu, ilâhlık anlamının ve rablık sıfatlarının insanda zuhur ettiğini göremeyecek şekilde perdelenmiş olduklarının göstergesidir. Bu anlam ve vasıflar ise içtimaî heyetin, iki âlemi

kapsayan ve iki kevnî içeren terkinin özellikleridir. Öte yandan meleklerin behimî fiillerin, yani yeryüzünde fesat çıkarmanın ve kan dökmek olarak ifâde edilen yırtıcı, vahşi, yıkıcı davranışlarının, yani şehvet ve gazap gücünün özellikleri olan bu tavırların insandan sudur edeceğini bilmelerine gelince; bunu, rûhun bedene taalluk etmesiyle şehvet ve gazap güçlerinin zorunlu olarak var olmasından ve kendi zatlarının bundan münezze ve nefsinin bundan berî olmasından dolayı biliyorlar. Çünkü kutsal meleklerin her bir tabakası kendisinden aşağıda ve kendi içinde olanlara muttali olur, ama kendisinden yukarı şeylere muttali olamaz. Melekler, ulvî, nûrânî ruhun süflî, zûlmanî beden taalluk etmesi durumunda, bir yönüyle ruhla, bir yönüyle de bedenle uyumlu bir vasıtanın, yani nefsin olmasının kaçınılmaz olduğunu, nefsin de her türlü kötülüğün barınağı ve her fesadın kaynağı olduğunu bilirler. Ama ilâhî nûru celbeden insânî bütünlüğü bilemezler. Bu onlar için bir sırdır.

“Sizin bilemeyeceğinizi herhalde ben bilirim.” Tesbih ve takdis kavramları arasında anlam bakımından fark vardır. Tesbih; ortak, âcizlikten ve eksiklikten tenzih etmek, takdis ise; mekâna taalluk etmekten, etkilenmekten, mümkün niteliğine sahip olma ihtimalinden, zâtı ve fiilleri itibariyle birden çok olmaktan, oluşunun kemâlinin bir parçası olmasından tenzih etmek demektir. Bu bakımdan takdis kavramı daha özeldir. Çünkü her takdis eden aynı zamanda tesbih de eder; ama her tesbih eden takdis etmez. Dolayısıyla soyut ruhlar olan mukarreb (*yakınlaştırılmış*) melekler, soyut olmaları, rablerinin nûrundan perdelenmeleri, kendilerinden alt olanlara nurlarını yansıtmaları ve başkaları üzerinde tesir bırakmaları sûretiyle onlar kahredici güç sahibi olmaları ve bütün kemâlatının bilfiil olması nedeniyle takdis edenlerdir. Ama onların dışında gökte ve yerde olan melekler, zatlarının yalınlığıyla, fiillerinin ve kemâlatının özellikleriyle tesbih edenlerdir.¹

1 Muhyiddin ibn Arabî, *Tefsir-i Kebir Te'vilât*, Kitsan Yayınları, İstanbul, C.1, s.56-57

- “Bir zamanlar Rab’bin, meleklere...” buradaki “bir zamanlar” sözüyle emir, zaman hatırlamaya yöneliyor. Oysa asıl istenen, o vakit ya da zaman içinde meydana gelen olayın hatırlanmasıdır. Fakat yalnızca zamanın zikredilmesi, olayın o zaman içinde geçmiş olması dolayısıyladır. İnsan o zamanı hatırlayınca adeta onun içinde meydana gelen olayı da görmüş ve tanıklık etmiş gibi olur.

Melekler de, Allah ile insanlar arasında aracı olmalarından dolayı, bu isimle adlandırılmışlardır. Bunlar latif cisimlerdir ve diledikleri şekle girebilirler. “Ben yeryüzünde bir halîfe yaratacağım,” demişti...” gökte değil yerde. Çünkü her türlü azgınlık ve taşkınlık yeryüzünde meydana geliyor. Halife Hz. Âdem’dir. Cinlerden sonra geldiği için sonra gelen (*halef*) mânâsında halife denmiştir. Aynı zamanda Allah’ın yeryüzündeki halîfesi mânâsındadır. Yani: “Ben sizin yerinize yeryüzünde bir halîfe yaratmak istiyorum” demektir. Halîfe seçimindeki hikmet, üzerlerine halife atanmak istenen kesimin feyzi kabul etmede, emirleri vasıtasız almada kusurlu olmalarındandır. Bunun için Allah, peygamber olarak bir meleği göndermedi çünkü yaratılışları farklı olduğundan dolayı insan direkt olarak bunlardan yararlanamaz. Diğer taraftan Rab’bimizin: “Meleklere: Ben yeryüzünde bir halîfe yaratacağım” buyurmasında şu dört hikmet yer alıyor:

- a) Bir işe girişmeden istişâreyi öğretmek, gerçi Allah her bakımdan başkalarıyla istişâreden müstağnidir. Ancak buradaki amaç, öğretmektir. Nitekim: “İnsanların en akıllısı, akıl sahipleriyle müşâvereyi elden bırakmayandır” denilmiştir.
- b) Yaratacağı varlığın yüceliğini ve değerini ifâde için, tüm meleklere onun varlığını müjdeliyor ve henüz yaratılmadan önce, onu halîfesi olarak tanıtıyor. Ona bu ünvanı lâıyk görüyor.
- c) “Sizin bilmediklerinizi ben bilirim” buyurmakla da, Hz. Âdem’i yaratma hususundaki lûtfunu ortaya koyuyor.

d) Hikmet genelde, içinde iyiliğin fazla olduğu şeyi gerektirir. Çünkü az bir kötülük için, çok hayrı terk etmek, gerçekten en büyük kötülüktür. Mesela, kangren olmuş bir organın kesilmesi, tüm bedenin kurtarılması için yapılan küçük bir operasyondan ve önemsenmeyecek bir zarardan ibâret kalır. Fakat kangren olan organı kesmeyip olduğu gibi bırakmak, mikrobun tüm vücuda yayılarak ölmesine sebep olmaktır. Bu ise o kimseye en büyük kötülüktür.

“Onlar: Biz seni överek tesbih ve takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, kan dökcek birisini mi halîfe kılacaksın? dediler.” Yani “Cinlerin bozgunculuk çıkardığı gibi, yeryüzünde bozgunculuk yapacak, yine cinlerin kan akıttıkları gibi, zulümle kan akıtacak bir insanı mı halîfe olarak yaratacaksın?” dediler. Burada, öldürülme yerine, kan dökme ifâdesinin geçmesi; bunun öldürme yollarının en iğrenç ve kötü şekli olduğu içindir. Kaldı ki bizler, senin şanına yakışmayacak şeylerden seni tenzih ediyor, sana hamd ediyoruz. Bize verdiğin türlü nimetlerin şükürünü ve gereğini hamd ederek yerine getiriyoruz.

Tesbih, Celâl sıfatlarının ortaya çıkması, hamd ise, nimetlendirme sıfatlarının hatırlatılması içindir. Aynı zamanda seni takdis ederiz, sana lâyük olan yücelik ve izzetle seni vassfederiz, sana yaraşmayacak şeylerden seni uzak kılarız.

“Teyisîr” de: “Tesbih, Allah’ a yaraşmayacak şeyleri, O’ndan uzak kılmak, takdis de, O’ na yaraşacak şeyleri O’ nun hakkında söylemektir,” deniliyor.

“Allah da onlara: ‘Sizin bilmediklerinizi ben bilirim’, dedi.” Hz. Âdem’i halife seçmedeki hikmeti ve maslahatı, soyundan kimin itaatkâr ve kimin âsî olacağını herhalde ben bilirim. Böylece fazilet ve adâlet ortaya çıkmış olur. Artık benim hükmüme ve takdirime karşı koymayın.²

2 İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-Beyân Tefsîri*, Damla Yayınevi, İstanbul: 2007, C.1, s.114-115

- Burada hitap yine önce Resûlullah'a yöneltilmiştir. Demek kısasanın içyüzünü hakkıyla o anlayacak ve izinli olduğu kadar da o anlatacaktır. Bununla beraber buna, her ferde ait genel hitap neşesi de verilmiştir. Demek ki bunda açık bir genel istifâde de vardır. Ve her ferdin bunu nefsinde anlaması ve tatbik etmesi istenir. Bunda açık olarak Allah'ın yardımını, kazâ ve kaderi Allah katında Âdem'in kıymetinin başlangıcı, beşerî üremenin başlangıcı, din, ilim ve dilin başlangıcı, vazife ve kardeşliğin başlangıcı, sosyolojinin başlangıcı, hukukun başlangıcı vardır. Beşerî üremenin; ilk din, ilim ve dil devrinden îtibar edilmesi ve son beşeriyetin bu başlangıca dayanmasının gereği ve insanlığın mahiyetinin târifinde bunların zâtî bir kıymeti bulunduğu, fakat günah ve isyânın, hasımlık ve düşmanlığın zâtî ve yaratılıştan olmayıp, geçici ve dış telkinlerin eseri olduğu anlatılıyor.

Bu şekilde hıristiyanların “aslî günah” (original sin) inançlarının doğru olmadığını; şeytanın mahiyetinin, insana ait mahiyetten başka bir şey olduğu ve bu ikisi arasında eski bir düşmanlık bulunduğu; şeytanın bu düşmanlıktan ayrılmayacağı, fakat insanlığın buna karşı kendine, kendi yaratılışına sahip olarak nefsinin ve türünü muhafaza ve müdafaa edebileceği ve o zaman beşerî saadetin en yüksek sınırını bulacağı ve bu hususta tevbenin kıymeti anlatılıyor.

Beşerî üremenin başlangıcında terbiye kanununun cereyanı, yeryüzünde insanlık türünün ezeli ve eski olmayıp, sonradan ağır meydana geldiği, yani bugünkü beşer türünün ezeli olmadığı ve bugünkü üreme kanununun başlangıçta mevcut olmayıp, yeryüzünün bir olgun devresinden sonra bizzat olağanüstü bir yaratma olayı ile başladığı ve şu hâlde tabiatın ezeli olduğuna dair görüşün doğru olmadığı ve gerçekte yeryüzünün ateş devrinde Pastör nazariyesinin cereyan etmesine imkan olmayacağından, bugün kanun olan üremenin başlangıçta olağanüstü bir olayla sonuçlanacağı ve Zooloji ilminde teselsülün (*zincirleme gitme*) bâtil olması ve yeryüzünün hâdis (*sonradan olma*) olması esassından dolayı, başlangıçta kabulü zorunlu görülen tekev-

vün bizâtihi (*kendi kendine olma*) görünüşünün de ifâdesini düzeltmesi gerekeceği, çünkü başlangıçta kanun üstü böyle bir olay zarûrî ise de bunun kendi kendine olmayıp yaratma ve Allah'ın var etmesi eseri olduğu ve gerçekte böyle olmazsa ya ilim ve fenni kökünden yıkacak olan illetsiz (*nedensiz*), sebepsiz kendi kendine olan bir hâdise kabul edilmesi veya şimdiki üreme kanununun ve bunun cereyan ettiği yerküresinin sonradan olma olmayıp, sonsuz şekilde ezeli ve ebedî olmalarının tercih edilmesi gerekeceği, halbuki ilim ve fen nazarında arzın yaratılmışlığı ve sonradan oluşu kuvvetli deliller ile zorunlu olarak sabit bulunduğu ve sonuç olarak yeni felsefelerin ilim ve ahlâk bakımından insan yaratılışındaki cereyanını ispata çalıştıkları, verâset kanununun (*soyaçekim*) az çok bir esası içerdiği ve fakat bunun da soyaçekim şekliyle değil, hilâfet (*sonradan gelme*) şekliyle düşünülmesi gerektiği, yani her intikal (*babadan oğula geçme*) de Allah Teâlâ'nın bizzat bir yaratma ve tesirinin gözetilmesi gerektiği ilim ehline hatırlatılmış bulunuyor.

Evvela ilâhî takdir ve Allah'ın yardımı hatırlatılarak buyruluyor ki; “Ey Muhammed, ey Âdemoğlu, anılan nimetleri unutma ve o zamanı da unutma ki, insanlar yeryüzünde ortaya çıkmadan önce Rab'bin ezeli irâdesini açıklayarak ve sonsuz kudretini göstererek meleklere: *Ben muhakkak yeryüzünde bir halîfe yaratacağım, bir halîfe tayin edeceğim*, demişti” ki, meâli: Kendi irâdemden, kudret ve sıfatımdan ona bazı selâhiyetler vereceğim, o bana bağlanarak, bana vekil olarak yarattıklarım üzerinde birtakım kullanma yetkilerine sahip olacak, benim adıma hükümlerimi icra edecek ve yürütecek. O bu hususta asil olmayacak, kendi zâtı ve şahsı adına asil olarak hükümleri icra edecek değil. Ancak benim bir vekilim, bir kalfam olacak. İrâdesiyle benim irâdelerimi, benim emirlerimi, benim kanunlarımı tatbik etmekle emredilmiş olacak, sonra onun arkasından gelenler ve ona halef olarak aynı görevi icra edecek olanlar bulunacak. “*Sizi yeryüzünde halîfeler yapan O'dur.*” (Fâtır, 39) sırrı belli olacak.

Bu mânâ, Ashâb-ı kiram'dan ve tâbiînden uzun uzadıya nakle-
dilegen tefsirlerin özeti ve sonucudur. (...)

Hilâfet, vekâlet gibi asâletin karşıtı olarak, başkasına vekil ol-
mak yani az veya çok onun yerini tutarak onu temsil etmek de-
mektir. Râğıb'ın "Müfredât"ında açıkladığı üzere bu vekillik de
ya aslın kaybolmasından veya bir yardımdan veya aczinden ya-
hut da bunların hiçbiri olmadığı hâlde sırf asilin vekiline bir
şeref bahşederek lûtufta bulunmasından doğar. Ve işte Cenâb-ı
Allah'ın yeryüzünde velîlerini halîfe seçmesi bu kabildendir. (el-
Isfehânî, el- Müfredât fî Garîbî'l-Kurân, 156) Demek ki her ve-
kilin, halifenin kıymet ve şerefi, asilin şerefi ve vekilliği derece-
sine uygundur. Cenâb-ı Allah da "Yeryüzünde bir halîfe yarata-
cağım" deyince, kendilerini bir danışma makamında gören me-
lekler, bir taraftan bundaki şerefi takdir ettiler, diğer taraftan
da yeryüzündeki bir yaratığa Allah tarafından böyle yüksek bir
irâde yetkisi verilmesinde bir şer ihtimalinden korktular. "Yerde"
deyince, "Ben çamurdan bir beşer yaratacağım." (Sâd, 71) takdiri
anlaşıyordu. Acaba bu selâhiyeti alan güzel kullanabilecek mi?
Acaba bunu asâleten zannederek kendi çıkarına hükümler icra-
sına kalkışırsa yeryüzüne fesat vermeyecek mi?

Cenâb-ı Hak henüz bu noktaları ve o yetkinin derecesini ve giz-
li hikmetlerini bildirmemiş olduğu için melekler "Orada (*yani*
yeryüzünde) onu fesada verecek, onda fesatlar çıkaracak ve kan-
lar dökcek bir kimse, bir âmil mi yapacaksın? Halbuki biz hep
sana hamd ederek dâima tesbih ediyoruz ve sana özel takdisleri-
mizi (*kutsamalar*) sunarız. Veya senin için kendimizi dâima te-
mizler, temiz tutarız," dediler. Ve bu şekilde maksatları hâşâ iti-
raz olmayıp, hikmetini bir istifsar (*açıklamasını istemek*) olduğu-
nu bildirdiler. Bununla beraber hilâfete zımnen (*üstü kapalı ola-
rak*) bir istek de ortaya attılar.³

3 Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dîni Kur'an Dili*, Sadeleştirenler: İ. Karaçam, N. Bolelli, E. Işık, A. Yücel, Azim Dağıtım, C.1, s.257-260

- Habîbim!

“Allahü lâ ilâhe illa hüvel hayyül kayyum” Hükümet-i Rabbânî’sinin ilâhî saltanatını anlatabilecek ilâhî tecellînin aksini gösterebilecek, azamet ve şanımı gösterebilecek, arzda Rabbânî niyâbetime (*nâiblik, vekillik*) hâmil sahib kimse yapacağım diye meşveret (*danışma, konuşma*) yollu, meleklerle Rab’binin konuştuğunu anlat. Rab’bin meleklerle böyle deyince melekler:

“Yarabbi! Fesat ve cidâli (*mücâdele, çekişme*) muktezî (*gerekli*) olan süflî âlemde (*dünya*) bâhusus (*hele*) arz edilen yer ki, enva’-ı fesadın (*çok çeşitli bozukluk ve fenâlıklar*) mahallidir; Zât-ı Bârî’ne (*Allah*) nâib (*vekil*) olarak halk olunacak şeyi nasıl teslim ederiz?” [Cenâb- Hak’kın melâikeden tecellîsi cüzîdir. Melâike yalnız ism-i cemâlin mazharıdır. Âdem, kemâlin hakîkatinin sûreti üzerine halk olunmuştur. Binâenaleyh melâike Cenâb-ı Hak’kı hazret-i insan kadar bilemez ve bunun için neş’et-i Âdem (Âdem’in gelişi) meselesinde bilmeden Âdem’in aleyhinde bulundular. (Şemseddin Yeşil’in notu)]⁴

- “Bâhusus senin haram kıldığın kanı dökerler. Böyle kimse mi yaratacaksın? Binâenaleyh iyi görmeğe bizim gücümüz yetmiyor ve bu işi senin azamet-i ilâhîne lâyük görmüyoruz. Bizler ise her cihetten onlardan evlâyız, dâima hamdinle seni tesbih ve takdis ederiz” dediler.

Allahü Azîmüştan, onları irşâden ve Hazret-i Âdem’in kıymetini îlânen: “Onun Zât’ımın ve esmâ ve sıfatımın mazharı olduğunu siz bilemezsiniz, sizin bilmediklerinizi ben bilirim” buyurdu.

[Âdem, mecmua-i esrar (*sırların toplamı*) ve mecmua-i esmâdır (*isimlerin toplamı*); İlâhî tecellî Âdem’e hatmolunur. Ervâh-ı selâse (*üç ruh*) ile bütün mevcûdattan mümtaz (*diğerlerinden ayrılmış*) olmuştur, asil imtiyazını (*ayrıcalık*) rûh-i menfûh (*üflenmiş ruh*) ile almıştır...]⁵

4 Şemseddin Yeşil, *Füyûzat*, Yaylacık Matbaacılık, İstanbul: 2000, C.1, s.48

5 Şemseddin Yeşil, *Füyûzat*, Yaylacık Matbaacılık, İstanbul: 2000, C.1, s. 48-49

Bir halîfe yaratılacağı Rab ismi ile bildiriliyor. Rab isminin halîfenin yaratılmasıyla olan özel ilgisi nedir?

- er-Rab: Rab ismi, Mâlik olan anlamına gelir. Ayrıca terbiye eden, ıslah eden anlamına da gelir. Efendi, Mürebbi, Sabit (*zan ve üzere kurulmayan*) anlamlarına da gelir.⁶
- Rab, her şeyi tedricen kemâle erdiren, nezareti altında terbiye eden, büyüten, besleyen mânâsındadır. Bu isimde beş hüküm vardır:

1) Telvin hükmü (*renk verme, boyama*): Telvin üzere sübût hükmüdür ki, Cenâb-ı Hak “*Küllü yevmin hüve fi şe'nin*” âyetiyle her gün, her an bir şandadır. Âlemde hiçbir nefis, hiçbir şey yoktur ki, dâimî sûrette değişmesin.

— *Allah'ın her an yeni bir şanla zuhûrunun idraki için Rab ismine ihtiyacımız vardır.*⁷

2) Nizâ (*çekişme, anlaşmazlık*) ehl-i zer (*ekilip biçilmiş ekin*) olan nüfustur ki birçok insanlar tabiatları itibariyle, sayısız ihtilaflarla (Rab) hakkında söz söylerler. Bunlar bu çukurdan (er- Rab) ismi celîli ile kurtulurlar. er- Rab ismi celîli, şerîat, münzir ile (*doğru yola sevk etmek için tehdit ederek*) bunların ihtilaflarını halleder.

3) Mümkünatın meselelerine nazardır. Zaman ve mekânlarının birbirine mütenasip olan tayinine, hareket ve sükûnetine, ayrılış ve birleşimine ve bunlara benzer bütün işlerine (er- Rab) ismi şerîfi istîdat halk eder.

4) er- Rab, insanı Allah'a azat kabul etmeyen bir kul yapar. İnsanlar geçmişte kula kul, nefse kul, ilâhlara kul olmuşlardır. er-Rab ismi şerîfi insanları ancak Allah'a azat kabul etmez; kul eyler.

“*Anladım ki; en büyük makam, abd-ı zelil makamıdır.*”

6 İbn Arabî, *Mârifet ve Hikmet*, Çev.Mahmut Kanık, İz Yayıncılık, İstanbul: 2005, s.100-101

7 Derleyenin Notu